

**Статистичний аналіз стратифікації українського суспільства за
рівнем доходів**

Аксьонова І.В.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри статистики та економічного прогнозування

Харківського національного економічного університету

імені Семена Кузнеця

Стаття присвячена дослідженню питань стратифікації суспільства за економічною нерівністю та статистичному аналізу розшарування населення країни за рівнем доходів. Узагальнено методики визначення стратифікаційних груп суспільства, розглянуто принципи його стратифікації. Виділено соціальні рівні стратифікації українського суспільства. Проаналізовано диференціацію та розшарування населення України за рівнем доходів. Окреслено характерні риси трансформації соціальної структури українського суспільства.

Ключові слова: стратифікація, рівень доходів, диференціація населення, розшарування за рівнем доходів, статистичний аналіз.

**Аксенова И. В. СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СТРАТИФИКАЦИИ
УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА ПО УРОВНЮ ДОХОДОВ**

Статья посвящена исследованию вопросов стратификации общества по экономическому неравенству и статистическому анализу расслоения населения страны по уровню доходов. Обобщены методики определения стратификационных групп общества, рассмотрены принципы его стратификации. Выделены социальные уровни стратификации украинского общества. Проанализирована дифференциация и расслоение населения Украины по уровню доходов. Определены характерные черты трансформации

соціальної структури українського общества.

Ключевые слова: стратифікація, рівень доходів, диференціація населення, розшарування по рівню доходів, статистичний аналіз.

Aksonova I. V. STATISTICAL ANALYSIS OF UKRAINIAN SOCIETY STRATIFICATION BY INCOME LEVEL

The article is devoted to research on the stratification of society on economic inequality and statistical analysis of the stratification of the country's population by income level. Methods for determining stratification groups of society are generalized, principles of its stratification are considered. Social levels of stratification of Ukrainian society are singled out. The differentiation and stratification of the population of Ukraine by the level of income is analyzed. Identified features of the transformation of the social structure of Ukrainian society.

Keywords: stratification, income level, differentiation of population, stratification by income level, statistical analysis.

Постановка проблеми у загальному вигляді. За останній час в Україні відбулися значні зміни в економічному розвитку, що призвело також до змін в соціальній структурі суспільства, появи нових соціальних прошарків населення. У зв'язку з цим, актуальними є питання визначення соціальної структури сучасного українського суспільства та основних критеріїв й причин диференціації населення в ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення стійкого та конкурентоспроможного розвитку країни неможливе без покращення життя населення цієї країни. Дослідження процесів диференціації населення України за різноманітними ознаками потребує формування відповідного науково-методичного та статистичного забезпечення. Вирішенню питань розшарування населення країни за соціально-економічними ознаками присвячені праці таких вчених, як В. Андрущенко, М. Горлач [1], М. Кизим, В. Пономаренко [2], Е. Лібанова [3], Л. Лісогор, С. Полякова [4], О. Макарова [5], В. Масальський

[6], Т. Ярмач [7]. В роботах дослідників акцент робиться на аналізі диференціації рівня та якості життя населення, визначенні причин та наслідків розшарування населення, виділенні типів стратифікації.

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Проте, при формуванні методики та інструментарію оцінювання стратифікації суспільства недостатньо уваги приділяється саме статистичному обґрунтуванню виділення страт з метою прийняття управлінських рішень щодо зниження рівня диференціації населення країни за певними ознаками.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є теоретичне узагальнення сучасних підходів та принципів стратифікації суспільства, виділення на їх основі страт населення в Україні та проведення аналізу їх основних ознак та особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Стратифікація – це поняття, яке означає розподіл суспільства на окремі прошарки (страти, верстви, класи) за ознаками соціального розшарування, нерівності. Проведені автором статті дослідження та узагальнення в даній сфері показали, що основним фактором стратифікації є економічна нерівність населення, яка виражається в рівні доходів та їх диференціації. [8, с.56-57; 9, с.318]

Якщо взяти за основу узагальнені критерії стратифікації суспільства, а саме відношення до влади, майновий стан, дохід, престижність професії, то суспільство можна поділити на три основних класи (страти): вищий, середній та нижчий. При здійсненні аналізу в межах середнього класу доцільно виділяти середній-вищий, середній-середній та середній-нижчий класи, а в межах нижчого класу – нижчий-вищий, нижчий та соціально знедолених [8, с.57].

На даний момент великий інтерес при аналізі стратифікації українського суспільства представляють дослідження китайських вчених відносно критеріїв та рівнів стратифікації. Компаративний аналіз праць вітчизняних та зарубіжних науковців [1,4,9,10,11,12,13] щодо методик визначення характеристик стратифікаційних груп суспільства дозволяє сформулювати наступні, які доцільно використовувати для українського суспільства (табл.1). Кольором (від

темного до світлого) виділено три основні страти – вища, середня та нижча.

Таблиця 1

Методики визначення стратифікаційних груп суспільства

Назва основних страт населення за моделлю Ф. Вурма	Назва основних страт населення за методикою китайських вчених	Назва основних страт населення за методикою українських вчених
1. Вища верства	1. Державний та суспільний управлінський персонал	Вищий-вищий прошарок – державна влада та еліта суспільства
	2. Менеджери – вищий та середній управлінський персонал	Нижчий-вищий прошарок – регіональна влада та еліта суспільства
2. Верхня частина середньої верстви	3. Підприємці, які мають приватний капітал та число найманих робітників більше 8 осіб	Нижчий-середній прошарок – великі підприємці, відомі юристи, медики, економісти, вчені, спортсмени тощо
	4. Професійно-технічні кадри	
3. Середня частина середньої верстви	5. Спеціальний оперативний персонал	
	6. Підприємці та торговці, що мають невеликий капітал й займаються малим виробництвом	
4. Нижня частина середньої верстви	7. Комерційний та обслуговуючий персонал	Вищий-нижчий прошарок – середньо- та малокваліфіковані працівники
5. Верхня частина нижчої верстви	8. Промислові робітники	
6. Нижча верства	9. Сільськогосподарські робітники	
7. Соціально знедолені	10. Безробітні	Нижчий-нижчий прошарок – безробітні особи та маргінальні верстви населення

Як видно з табл. 1, розподіл населення за стратами базується на ступені володіння владою, володінні певною професією та придбаними знаннями й навичками, можливістю управляти іншими особами та засобами виробництва, володінні правом власності на засоби виробництва, рівні доходів. На підставі даного розподілу можна виділити принципи стратифікації суспільства, засновані на володінні:

організаційними ресурсами (владою), що надає можливість управляти

соціальними ресурсами, тобто людьми та засобами виробництва;

економічними ресурсами, які включають до себе права власності на засоби виробництва та управління цими засобами;

культурними ресурсами, до яких відносять набуті знання та навички у вигляді атестатів, дипломів та сертифікатів.

На базі вказаних принципів виділемо десять соціальних рівнів стратифікації українського суспільства, що відповідають п'яти соціальним прошаркам (групам, стратам) населення (рис.1).

Рис. 1. Взаємозв'язок соціальних прошарків та соціальних рівнів стратифікації населення в українському суспільстві

Як видно з рис. 1, володіння сукупністю трьох найважливіших ресурсів (влада, право власності на засоби виробництва, рівень освіти) визначає порядок різних соціальних страт та статус різних груп суспільства. Приоритетніше значення порівняно з іншими мають організаційні ресурси, оскільки володіння владою визначає управління іншими ресурсами. У той же час, важливе значення мають й економічні ресурси, але, в останній час їх вплив обмежують соціальні й культурні ресурси.

Розглянемо докладніше характеристики соціальних рівнів стратифікації суспільства, які наведені на рис.1.

Перша страта визначається як найвищий прошарок в ієрархії стратифікаційної структури, дана страта є авангардом та організатором розвитку соціально орієнтованої економіки.

Представники другої страти займаються крупною та середньою підприємницькою діяльністю й є активними двигунами та інноваторами системи реформування економіки. Члени даної страти управляють великою кількістю економічних ресурсів, мають вищу професійну освіту й професійні знання й навички і провідна частина даної страти тісно пов'язана з державною владою та зарубіжним капіталом. Друга страта вважається провідною в стратифікаційній структурі будь-якого суспільства, оскільки її члени впливають на рішення влади стосовно економіки країни. Отже, чим більше представників даної страти, тим даний вплив є сильнішим.

Третя страта має певну кількість приватного капіталу й отримує прибутки від капіталовкладень. Представники даної страти є відкритими для реформ, є провідними виробничими силами економіки країни.

До четвертої страти відносяться провідні спеціалісти в різних галузях народного господарства, які уявляють собою передову виробничу силу й культуру суспільства, виступають інноваторами й стимулюють прогрес у суспільстві. Представники даної страти формують розвиток економіки й тісно пов'язані з представниками перших трьох страт, які володіють організаційними й економічними ресурсами.

Пята страта складається із середнього та нижчого прошарку держслужбовців, управлінців нижчої ланки й непрофесіональних службовців на підприємствах і в організаціях різних форм власності. Представники даної страти є соціально мобільними й виступають в якості резерву першої, другої та четвертої страт. Крім того, дана страта є важливою складовою середнього прошарка сучасного суспільства.

Представники шостої страти володіють невеликим приватним капіталом, їх кількість залежить від економічної ситуації в країні та етапу розвитку економічних реформ. При сприятливому збігу обставин представники даної страти мігрують в страту приватних підприємців.

В останній час швидкими темпами формується сьома страта, що пов'язано із формуванням сектора послуг та розвитком видів економічної діяльності, які надають послуги. На розвиток даної страти та розширення чисельності її представників також впливають урбанізація, рівень обслуговування, який прагне до міжнародних стандартів, процеси інтеграції та глобалізації.

До восьмої страти відносяться в основному робітники видів економічної діяльності «Промисловість» та «Будівництво». Представники даної страти відрізняються між собою за рівнем доходів, соціальним статусом та соціальним забезпеченням в залежності від того, до якої галузі економіки вони відносяться. Незважаючи на це, представники страти завжди мають можливість перейти до більш високих за соціальним статусом страт, якщо отримають вищу освіту, більш високу кваліфікацію тощо.

Дев'ята страта включає робітників виду економічної діяльності «Сільське господарство, лісне господарство та рибне господарство». В залежності від економічної орієнтованості регіона країни (промисловий чи сільськогосподарський) різниться кількість представників даної страти, які мають можливість мобільності до третьої, шостої та восьмої страт.

Десята страта представляє собою, в основному, безробітне населення у працездатному віці (окрім учнів). Дана страта є в будь-якому суспільстві, але, кількість її представників залежить від рівня економічної ситуації в країні та

розвитку виробничої сфери.

Враховуючи реалії розвитку українського суспільства, а саме глибокий суспільний переворот соціальних принципів та регуляторів, які формують мобільну соціальну структуру, появу нових каналів підвищення статусів, посилення горизонтальної та вертикальної мобільності населення, активізацію процесів маргіналізації, поглиблення поляризації українського суспільства за рівнем доходів, для дослідження стратифікаційних процесів в Україні застосовується мультипарадигмальний підхід, згідно якого концепція соціальної нерівності базується на соціально-економічних факторах нерівності, серед яких переважне місце належить саме економічним факторам.

Отже, соціальна стратифікація – це не тільки розподіл суспільства на певні страти, а й відображення рівня життя населення даного суспільства, його мобільності залежно від багатьох ознак, головною з яких в сучасному українському суспільстві є рівень доходів. У зв'язку з цим, соціальні групи населення, що виділяються при стратифікації, є групи з низькими, середніми та високими доходами. Саме в цьому відрізняються критерії стратифікації в українському суспільстві від зарубіжних стандартів.

Як показують дані досліджень [14,15], вищий прошарок в ієрархії українського суспільства представлено власниками великих та середніх фірм. Середній прошарок складається з малих підприємців, менеджерів, професіоналів, інтелігенції. Цей базовий прошарок суспільства складають зайняті, в основному, в державному секторі економіки. Нижчий прошарок – це найменш кваліфіковані та найменш бідні групи населення, що мешкають за межою бідності.

Серед різних форм бідності надзвичайно важлива так звана суб'єктивна бідність, визначена за самоідентифікацією. Згідно даних самооцінки домогосподарствами України рівня своїх доходів, проведеної в січні 2017 року [16, с. 9], лише 6,2% домогосподарств були задоволені своїми доходами та робили заощадження; 44% - постійно відмовляли собі в найнеобхіднішому, крім харчування; 45,7% - були задоволені доходами, але заощаджень не робили;

4,1% - не вдалося забезпечити навіть достатнє харчування. При опитуванні було також виявлено [16, с. 74-76], що в 2016 році всі домогосподарства, які відносять себе до бідних склали 11128,55 тисяч (72,3% від загальної кількості домогосподарств країни); до небідних, але ще й не до представників «середнього класу» - 3822,19 тисяч (27%); до тих, які постійно відмовлялися собі в найнеобхіднішому, крім харчування, – 6609,59 тисяч (44%).

Розподіл домогосподарств за самооцінкою рівня їх доходів у 2016 році наведено в табл. 2 [16, с. 11].

Таблиця 2

Розподіл домогосподарств за самооцінкою рівня їх доходів

Розподіл домогосподарств за розміром середньодушового грошового доходу (грн), який домогосподарство вважає достатнім, щоб не відчувати себе бідними:	Всі домогосподарства, %	Розподіл домогосподарств за розміром середньодушового грошового доходу (грн), який за оцінкою домогосподарств відповідає майновому становищу середнього класу:	Всі домогосподарства, %	Розподіл домогосподарств, які за оцінкою матеріального добробуту відносять себе:	Всі домогосподарства, %
до 2000,0	5,0	до 6000,0	9,0	до заможних	-
2000,1-3000,0	14,9	6000,1-8000,0	11,4	до представників середнього класу	0,7
3000,1-4000,0	14,6	8000,1-10 000,0	21,4	до небідних, але ще не представників середнього класу	27,0
4000,1-5000,0	24,2	10 000,1-12 000,0	4,7	до бідних	72,3
5000,1-6000,0	9,4	12 000,1-14 000,0	2,0	не змогли відповісти	0,0
6000,1-7000,0	5,4	14 000,1-16 000,0	15,7		
7000,1-8000,0	8,3	16 000,1-18 000,0	3,0		
8000,1-9000,0	1,7	18 000,1-20 000,0	12,7		
9000,1-10 000,0	10,9	20 000,1-22 000,0	0,3		
Понад 10 000,0	5,6	Понад 22 000,0	19,8		

Якщо проаналізувати інформацію, наведену в табл.2, то видно, що для того, щоб не відчувати себе бідними, розмір доходів повинен бути від 4 до 5

тис. грн, як показує модальне значення розміру середньодушового грошового доходу. Для того, щоб члени домогосподарств вважали себе представниками «середнього класу» необхідно мати розмір середньодушового доходу в розмірі від 8 до 10 тис. грн. Самооцінка домогосподарствами рівня свої доходів показує, що в Україні не сформований «середній клас», який є основою економічного піднесення економіки. Домогосподарства, які відносять себе до представників середнього класу складають лише 0,7%. В структурі населення країни менше третини домогосподарств (27%) мають матеріальне становище, яке дозволить їм перейти до «середнього класу». Такий стан доходів у суспільстві має назву поляризації доходів. Рівень бідності в Україні за даними Держстату України [17], у 2016 році становив 54,5%, а 2017 році – 39,4%, у той час, як самі домогосподарства оцінюють його на рівні 72,3%.

Як показує аналіз, основою економічної стратифікації суспільства виступає диференціація доходів, тобто розподіл населення за величиною доходів, яка вимірюється децильними коефіцієнтами.

За даними самооцінки рівня доходів домогосподарств за децильними (10%-ми) групами залежно від розміру середньодушових еквівалентних грошових доходів у 2016 році [16, с. 49], маємо, що серед домогосподарств, які вважають себе представниками «середнього класу», співвідношення питомої ваги домогосподарств, які відносяться до десятої (вищої) децильної групи за рівнем середньодушових грошових доходів у місяць до першої (нижчої) децильної групи становить 9,5 разів; серед домогосподарств, які відносять себе до небідних, але ще й не представників «середнього класу» - 4,2 рази; серед бідних домогосподарств таке співвідношення складає 0,5 рази.

Отже, стратифікація сучасного українського суспільства характеризується нерівномірністю розподілу доходів між бідними та багатими, яка підвищується, й зниженням кількості представників «середнього класу» при зростанні бідності та зниженні рівня життя загалом.

Формування ринкової економіки, процеси євроінтеграції регіонів, глобалізаційні процеси призводять до кардинальних змін соціальної структури

суспільства. Проведений аналіз показав, що процесу трансформації соціальної структури українського суспільства найбільш характерні наступні риси:

соціальна структура українського суспільства знаходиться в стадії формування;

межі всіх соціальних страт населення є досить мобільними й динамічно змінюються під впливом соціокультурного та економічного розвитку суспільства;

середній клас населення є не досить розвиненим, відбувається процес його формування.

Висновки з цього дослідження. Таким чином, процес формування соціальної структури суспільства знаходиться в динамічному розвитку, а тому його постійне вивчення й аналіз необхідні, оскільки соціальні групи населення є двигунами суспільного розвитку. Статистичне дослідження стратифікації суспільства за рівнем доходів дозволяє отримати реальну картину структури населення й приймати на цій підставі обґрунтовані управлінські рішення щодо зниження розшарування населення за рівнем доходів та життя загалом.

Перспективи подальших досліджень в даному напрямку полягають у проведенні аналізу диференціації населення за рівнем доходів у регіональному вимірі й виділенні кластерів регіонів, які відносяться до різних страт за рівнем життя населення з метою проведення регіональної політики конвергенційного або дивергенційного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрущенко В.П., Горлач Н.И. Социология наука об обществе [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.studmed.ru/docs/document19435/андрущенко-вп-горлач-ни-социология-наука-об-обществе>.
2. Рівень і якість життя населення України : монографія/ В. С.Пономаренко, М. О. Кизим, Ф. В. Узунов. – Х. : ІНЖЕК, 2003. – 224 с.
3. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект (колективна монографія) / за ред. Е.М. Лібанової. - К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2015. – 356 с.
4. Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу / за ред. Е.М.Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2012. – 404 с.
5. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія / О.В. Макарова. - К.: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України, 2015. – 244 с.
6. Масальский В. И. Социальная стратификация современного украинского общества [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/7670-So%D1%81ialnaja_stratifika%D1%81ija_so/1.html.
7. Ярмач Т. В. Современная социальная стратификация в Украине и формирование среднего класса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gisap.eu/ru/node/1224>.
8. Аксьонова І. В. Статистичне забезпечення аналізу соціальної стратифікації та економічної нерівності населення країни / І. Аксьонова // Проблеми економіки. – 2017. - №1. – С.55-62.
9. Аксьонова І. В. Економічна нерівність і соціальна стратифікація суспільства / І. Аксьонова // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Economic development and heritage by Simon Kuznets», 26-28 травня 2016 року.

– м. Харків: ФОП Лібуркіна Л. М., 2016. – с. 315-318.

10. Критерии стратификации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/kriterii-stratifikacii.html>.

11. Сорокин П. А. Социальная стратификация и мобильность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://sociology.mephi.ru/docs/sociologia/html/sorokin_soc_strat_mobile.html.

12. Танчин І. З. Соціальна стратифікація і соціальна мобільність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westudents.com.ua/glavy/87926-tema-43-sotsalna-stratifikatsya-sotsalna-moblntst.html>.

13. Лань Цзюнь Л. Современные подходы к исследованию социальной стратификации в КНР [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://docplayer.ru/38561878-Sovremennye-podhody-k-issledovaniyu-socialnoy-stratifikacii-v-knr.html>.

14. Либанова Э. Украина – глубина неравенства // Зеркало недели.- 1 октября 2016 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://zn.ua/internal/ukraina-glubina-neravenstva-.html>

15. Масальський В. І. Зміни у соціальній структурі України: досвід наукового аналізу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dskorodumov.livejournal.com/6764.html>.

16. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів // Статистичний збірник. – Київ, 2017 рік. - 77 с.

17. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

REFERENCES:

1. Andrushchenko V.P., Gorlach N.I. Sotsiologiya nauka ob obshchestve [Sociology the science of society]. Available at: <http://www.studmed.ru/docs/document19435/andrushchenko-vp-gorlach-ni-sotsiologiya-nauka-ob-obshchestve> (accessed 20 March 2018).

2. Ponomarenko V. S., Kyzym M. O., Uzunov F. V. (2003) *Riven i yakist*

zhyttia naseleunia Ukrainy : monohrafiia [The level and quality of life of the population of Ukraine : monograph]. Kh. : INZhEK. (in Ukrainian)

3. Libanova E.M. (2015) *Liudskiy rozvytok v Ukraini. Modernizatsiia sotsialnoi polityky: rehionalnyi aspekt (kolektyvna monohrafiia)* [Modernization of social policy: regional aspect (collective monograph)]. K.: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)

4. Libanova E.M. (2012) *Nerivnist v Ukraini: masshtaby ta mozhlyvosti vplyvu* [Inequality in Ukraine: Scale and Impact]. K.: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)

5. Makarova O.V. (2015) *Sotsialna polityka v Ukraini: Monohrafiia* [Social policy in Ukraine: Monograph]. K.: Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen imeni M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. (in Ukrainian)

6. Masal'skiy V. I. Sotsial'naya stratifikatsiya sovremennogo ukrainskogo obshchestva [Social stratification of modern Ukrainian society]. Available at: http://www.vuzlib.com.ua/articles/book/7670-So%D1%81ialnaja_stratifika%D1%81ija_so/1.html (accessed 20 March 2018).

7. Yarmak T. V. Sovremennaya sotsial'na stratifikatsiya v Ukraine i formirovanie srednego klassa [Modern social stratification in Ukraine and the formation of the middle class]. Available at : <http://gisap.eu/ru/node/1224> (accessed 20 March 2018).

8. Aksonova I. V. (2017) Statystychnye zabezpechennia analizu sotsialnoi stratyfikatsii ta ekonomichnoi nerivnosti naseleunia krainy [Statistical analysis of social stratification and economic inequality of the country's population]. *Problemy ekonomiky*, no 1, pp.55-62.

9. Aksonova I. V. (2016) Ekonomichna nerivnist i sotsialna stratyfikatsiia suspilstva [Economic inequality and social stratification of society]. Proceedings of the *Economic development and heritage by Simon Kuznets (Ukraine, Kharkiv, May 26-28, 2016)*, Kharkiv: FOP Liburkina L. M., pp. 315-318.

10. Kriterii stratifikatsii [Criteria for stratification]. Available at: <http://www.grandars.ru/college/sociologiya/kriterii-stratifikacii.html> (accessed 20

March 2018).

11. Sorokin P. A. Sotsial'naya stratifikatsiya i mobil'nost' [Social stratification and mobility]. Available at :

https://sociology.mephi.ru/docs/sociologia/html/sorokin_soc_strat_mobile.html

(accessed 20 March 2018).

12. Tanchyn I. Z. Sotsialna stratyfikatsiia i sotsialna mobilnist [Social stratification and social mobility]. Available at:

[http://westudents.com.ua/glavy/87926-tema-43-sotsalna-stratifikatsiya-sotsalna-](http://westudents.com.ua/glavy/87926-tema-43-sotsalna-stratifikatsiya-sotsalna-mobilnist.html)

[mobilnist.html](http://westudents.com.ua/glavy/87926-tema-43-sotsalna-stratifikatsiya-sotsalna-mobilnist.html) (accessed 20 March 2018).

13. Lan' Tszyun L. Sovremennye podkhody k issledovaniyu sotsial'noy stratifikatsii v KNR [Modern approaches to the study of social stratification in China]. Available at: <http://docplayer.ru/38561878-Sovremennye-podhody-k-issledovaniyu-socialnoy-stratifikatsii-v-ksnr.html> (accessed 20 March 2018).

14. Libanova E. (2016) Ukraina – glubina neravenstva [Ukraine - the depth of inequality]. *Zerkalo nedeli* [Mirror of the week], no 1 October. Available at: https://zn.ua/internal/ukraina-glubina-neravenstva-_.html (accessed 20 March 2018).

15. Masalskyi V. I. Zminy u sotsialnii strukturi Ukrainy: dosvid naukovooho analizu [Changes in the social structure of Ukraine: the experience of scientific analysis]. Available at: <http://dskorodumov.livejournal.com/6764.html> (accessed 20 March 2018).

16. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017) Samootsinka domohospodarstvamy Ukrainy rivnia svoikh dokhodiv [Self-assessment by households of Ukraine of their income level], Kyiv: Informatsiino-analitychne ahentstvo.

17. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2017). Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Сайт Державної служби статистики України]. Available at: www.ukrstat.gov.ua (accessed 11 March 2018).